DOCUMENT RESUME

ED 460 632 FL 025 604

AUTHOR	Muikku-Werner, Pirkko
TITLE	Aidinkieli Suomen Kielen Ja Vieraiden Kielten Opiskelijoiden Mielissa (Native Language Influence on the Teaching and Learning of Estonian and Finnish).
PUB DATE	1998-00-00
NOTE	17p.; In: Puolin ja toisin: Suomalais-virolaista kielentutkimusta. AFinLAn vuosikirja 1998 (On Both Sides: Finnish-Estonian Research on Language. AFinLA Yearbook 1998); see FL 025 589. Paper presented at "Linguistics in Estonia and Finland: Crossing the Gulf" Symposium (Tallinn, Estonia, November 14-15, 1997). Contains an English abstract.
PUB TYPE	Opinion Papers (120) -- Speeches/Meeting Papers (150)
LANGUAGE	Finnish
EDRS PRICE	MF01/PC01 Plus Postage.
DESCRIPTORS	Consciousness Raising; *Estonian; *Finnish; Foreign Countries; Higher Education; *Language Attitudes; *Metalinguistics; Second Language Learning; Student Attitudes; Transfer of Training; Uncommonly Taught Languages
IDENTIFIERS	*Native Language; University of Joensuu (Finland)

ABSTRACT

In recent years, language awareness has been a popular topic of lively discussion. Both linguists and language teachers have shown interest in consciousness raising that has been considered a means of establishing motivated and effective language learning. Most studies have approached the subject from the viewpoint of foreign languages, and less attention has been paid to mother tongue. An Estonian-Finnish research project focuses on the influence of the mother tongue on teaching and learning of Estonian and Finnish. Being familiar with the notions of significance and future of the mother tongue, in this case Finnish, is one way to start. Students of Finnish and foreign languages at Joensuu University were asked some questions relating to their attitudes toward Finnish language and its effect on foreign language learning. Results show considerable agreement between these two groups; they consider that Finnish will have a future in the European Union and it is for them the most nuanced instrument of self expression. The mother tongue is a solid ground for learning foreign languages, even though the negative transfer in case of a Finno-Ugric source language may be striking. Some consequences for mother tongue and foreign language classes are also discussed. (Author/VWL)

Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made
from the original document.

ED 460 632

Luukka, M. R., S. Salla & H. Dufva (toim.) 1998. Puolin ja toisin. AFinLAn vuosikirja 1998. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no 56. Jyväskylä. s. 219–233.

ÄIDINKIELI SUOMEN KIELEN JA VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJOIDEN MIELISSÄ

Pirkko Muikku-Werner
Joensuun yliopisto

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)
This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.
☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.
• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy.

PERMISSION TO REPRODUCE AND DISSEMINATE THIS MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY
katja Mantyla
TO THE EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)
1

FL 025604

BEST COPY AVAILABLE

Luukka, M.-R., S. Salla & H. Dufva (toim.) 1998. Puolin ja toisin. AFinLAn vuosikirja 1998. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 56. Jyväskylä. s. 219–233.

ÄIDINKIELI SUOMEN KIELEN JA VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJOIDEN MIELISSÄ

Pirkko Muikku-Werner
Joensuun yliopisto

Language awareness has been a popular topic of lively discussion lately. Both linguists and language teachers have shown interest in consciousness-raising which has been considered a means of establishing motivated and effective language learning. Most studies have approached the subject from the viewpoint of foreign languages and less attention has been paid to the mother tongue. An Estonian-Finnish research project focuses on the influence of the mother tongue on teaching and learning of Estonian and Finnish. Being familiar with the notions of significance and future of the mother tongue, in this case Finnish, is one way to start. Students of Finnish and foreign languages at Joensuu University were asked some questions relating to their attitudes towards the Finnish language and its effect on foreign language learning. The results show considerable agreement between these two groups: they consider that Finnish will have a future in the European Union and it is for them the most nuanced instrument of self-expression. The mother tongue is a solid ground for learning foreign languages, even though the negative transfer in case of a Finno-Ugric source language may be striking. Some consequences for mother tongue and foreign language classes are also discussed.

Keywords: language awareness, consciousness-raising, mother tongue, foreign language, transfer

1 KIELITIETOISUUS JA SEN LISÄÄMINEN

Kieli- ja kulttuuritietoisuuden lisääminen on viime aikoina askarruttanut kielentutkijoita ja -opettajia, sillä tietoisuuden kohoamisen on uskottu aikaansaavan motivoitunutta ja kognitiivisesti täystehoista oppimista (ks. esim. Tunmer ja Byhill 1984; James ja Garrett 1991). Oppimiskäsitysten erilaisuuden vuoksi ei tietoisuuden oppimista edistävästä vaikutuksesta olla kuitenkaan yksimielisiä. Esim. chomskylaisuuden kannattajat nojautuvat ihmiselle synnynnäisesti lajityypillisen universaalikieliopin ajatukseen, jolloin niin ensi- kuin toisen kielen omaksumista ja oppimista säätelisivät erilaiset formaaliset rajoitukset, ja vain lähtö- ja kohdekielen rakenteellisiin eroihin olisi tarpeellista kiinnittää huomiota (ks. esim. Rutherford ja Shar-

wood Smith 1985). Voidaanpa liiallisen tietoisuuden väittää hidastavan esim. vieraskielisen puheen prosessointia.

Mitä tietoisuudella yleensä sitten tarkoitetaan? Vastakohdaksi tuntuisi hahmottuvan tiedostamattomuus, mutta näiden kahden käsitteen välinen rajankäynti ei ole helppoa. Selvästi rajautuvien ominaisuuksien asemesta voisi pikemminkin ajatella jatkumoa, jonka toisessa päässä olisivat täysin tiedostetut, toisessa täysin tiedostamattomat prosessit. (Dufva et al. 1996: 21–27.)

Tässä artikkelissa pohdiskellaan, miten tietoisia opiskelijat ovat äidinkielestä ja vieraasta kielestä, niiden käyttöön tai oppimiseen liittyvistä seikoista. Millaista arkitietoa meillä on yleensä kielestämme, ja millaisten ominaisuuksien kautta kieltä yleensä luonnehditaan? Kielestä olevaa tietoa voidaan nimittää **metakognitiiviseksi tiedoksi** (esim. Wenden 1987: **metacognition**). Wendeniläisittäin metakognitiivinen tieto on luonteeltaan kognitiivista. Tavoitteena on mm. kuvata oppijoiden käsityksiä kielenoppimisesta ja osoittaa mahdolliset yhteydet näiden käsitysten ja oppijoiden käyttäytymisen, esim. heidän käyttämiensä oppimisstrategioiden, välillä (Kalaja 1996: 70).

Metakognitiivista tietoa voi lähestyä muistakin lähtökohdista. Esim. Kalaja (1994 ja 1995) esittelee vaihtoehtoisen, tiedon sosiaalisuutta korostavan tutkimussuuntauksen peruskäsitteitä ja -lähtöasetelmia. Dufva et al. (1996) korostavat ihmisten käsitysten vuorovaikutuksellisuutta, dialogisuutta: kielestä voidaan ja tulee puhua. Siten tietoisuus on sekä kognitiivista että sosiaalista. Arkitieto syntyy yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessissa.

James (1996: 139–141) esittää, että meillä on kahdenlaista metakognitiivista tietoa kielestä: **Language Awareness** (LA) ja **Consciousness of Language**; jälkimmäinen termi on tavallisesti yhdistettynä tietoisuuden lisäämiseen (CR = **Consciousness-Raising**). Nämä kaksi käsitettä eivät ole synonyymisiä vaan komplementaarisia. **Kielitietoisuus** (LA) edustaa metakognitiota kielestä yleensä tai jostakin kielestä, joka hallitaan jo varsin kontrolloidusti. Implisiittiset intuitiot ovat jo muuttuneet eksplisiittisiksi; 5–6-vuotiaana hallittu tieto on kehittynyt kognitiiviseksi systeemiksi. **Tietoisuuden lisääminen** (CR) tarve on ennen kaikkea kielenoppijoilla, joilla ei ole johdonmukaisia intuitioita kohdekielestä. Tietoisuutta on kehitettävä, koska se on vielä riittämätöntä esim. tavoitteiden saavuttamiseksi sekä lingvistisen kompetenssin että performanssin tasolla. Kehittämiseen voi sisältyä kielen kulttuurista oppimista, leksikaalisten rakenteiden hahmottamista, käsitteiden selvittelyä, sosiaalisia suhteita, jopa metaforia.

Rutherfordin ja Sharwood Smithin mukaan (1985: 254) CR on päämäärähakuinen yritys suunnata oppijan huomio kohdekielen formaalisiin ominaisuuksiin. Kohteena eivät tietysti ole kaikki vieraan kielen ominaisuudet umpimähkään, vaan keskitytään sellaisiin seikkoihin, jotka on opittava mutta joiden myös tiedetään aiheuttavan ongelmia. Tietoisuuden lisääminen

kehittää kykyä paikantaa ja tunnistaa erot oppijan senhetkisen tiedontason ja päämäärätiedontason välillä. Oppija saa tiedon siitä, mitä hän ei osaa.

Edellä esitettyä ei kuitenkaan ole tarkoitettu ymmärrettäväksi niin, että kielitietoisuus (LA) karttuisi kylläkin äidinkielen tunneilla mutta erityisesti sen lisäämistä (CR) tarvittaisiin vieraiden kielten opetuksessa. Tarkoituksena olisi, että nimenomaan osattaisiin hyödyntää sitä, mitä on jo tehty esim. äidinkielen luokassa. Pääasioiden kertaaminen kieltenopetuksessa voi puolestaan innostaa samojen asioiden oppimiseen tai kertaamiseen myös äidinkielestä. Vanhan tiedon soveltamisen lisäksi kielitietoisuuteen sisältyy toki sellaisia havaintoja, joita ei aikaisemmin kielestä ole tehty. Havainnointia säätelevät piirteen frekvenssi, funktionaalisuus ja silmiinpistävyys. Silmiinpistävyys voi johtua vaikkapa ilmiön "erikoisuudesta", esim. saksalaisten tapa sanoa *ja, bitte* halutessaan tarjottua kahvia. Tällöin kieltenvälinen ero tosin saattaa hidastaa suomalaisten saksanoppimista, koska ensimmäiseksi tarjotaan *kyllä kiitos* -vastinetta. Tavallaan negatiivisen evidenssin kautta kuitenkin opitaan välttämään äidinkielen mallia. (James 1996: 142–143.)

2 ÄIDINKIELI OPISKELIJOIDEN MIELISSÄ

Vieraan kielen osalta useissakin tutkimuksissa on analysoitu erilaisten ihmisten käsityksiä itse kielestä ja sen oppimisesta (esim. Dufva & Lähteenmäki & Isoherranen 1996; Kalaja 1994 ja 1995). Tulokset ovat osoittaneet, että koehenkilöt kykenevät välittämään arkikokemuksiaan kielestä ennakoitua paremmin (Lähteenmäki 1995: 99). Kuitenkin kuvaukset äidinkielen ja sen merkityksen herättämistä mielteistä ovat toistaiseksi jääneet vähäisiksi.

Joensuun yliopistossa on pantu vireille virolaisten, saksalaisen ja suomalaisten yliopistojen välinen yhteistyöhanke[1], jonka tavoitteena on tutkia äidinkielen vaikutusta vieraan ja toisen kielen – lähinnä suomen ja viron – oppimiseen ja opettamiseen. Ennen kuin varsinaiseen oppimis- ja opettamistapahtumaan pureudutaan, on kiinnostavaa tietää, mitä äidinkieli merkitsee toisaalta suomen, toisaalta vieraan kielen opiskelijalle.

Tätä artikkelia varten olen laatinut kyselylomakkeen, joka jaettiin syksyllä 1997 opintonsa aloittaville Joensuun yliopiston äidinkieleltään suomenkielisille suomen kielen ja vieraan kielen opiskelijoille. Nimenomaan uudet opiskelijat valittiin tarkoituksellisesti, jotta heidän kokemuksensa olisivat vielä mahdollisimman "aitoja", eivät luennoitsijoiden muokkaamia. Opiskelijoilta tiedusteltiin heidän käsityksiään äidinkielestä, sen merkityksestä ja tulevaisuudesta sekä sen suhteesta vieraisiin kieliin. Tämäntyyppiset

---

[1] Yhteistyössä ovat mukana Tarton yliopisto, Tallinnan pedagoginen yliopisto, Europa-Universität (Frankfurt an der Oder) sekä Oulun ja Joensuun yliopistot.

kysymykset on valittu lähinnä sillä perusteella, että ne ovat myös julkisuudessa esillä olevia aiheita. Lisäksi on kiinnostavaa ylipäänsä tietää, eroavatko äidinkielen ja vieraiden kielten opiskelijoiden näkemykset toisistaan ratkaisevasti.

Kysymykset olivat avoimia, minkä vuoksi samantapainen vastaus saattaa esiintyä eri kysymysten yhteydessä; esim. "mitä äidinkieli merkitsee sinulle" – ja "miksi suomen säilyminen on mielestäsi tärkeää" -kysymyksiin tuli samoja vastauksia. Kyselyyn vastasi yhteensä 37 opiskelijaa, joista 21 opiskelee suomea, 16 vieraita kieliä. Vastaamisprosentti jäi varsin alhaiseksi, sillä lomakkeita jaettiin yhteensä 80 kappaletta. Tulokset eivät siten ole yleistettävissä vaan vain suuntaa-antavia. Tämän kyselyn tarkoituksena on toimia jonkinlaisena pilotti-tutkimuksena: millaista tietoa avoimilla kysymyksillä saadaan jäljitettyä, ja miten tiedonhankintamenetelmää voisi mahdollisesti kehitellä? Sama kysely on tarkoitus toteuttaa myöhemmin myös Virossa, jossa sekä äidinkielen että viro toisena kielenä -opetuksesta keskustellaan vilkkaasti.

Tarkoituksena on selvittää, millaiset kielen ulottuvuudet korostuvat opiskelijoiden vastauksissa: rakenteelliset vai kielenkäytölliset, yksilölliset vai yhteisölliset, kansalliset vai kansainväliset jne. Onko vastauksista löydettävissä mitään yhteistä nimittäjää, vai hajaantuvatko mielipiteet täysin summittaisesti eri ryhmissä. Lähinnä lomakkeen kysymykset koskevat fokusoitumista: mihin seikkoihin kiinnostus, mihin opiskelijoiden tarkkaavaisuus kiinnittyy. Huomion kohteena ei siten ole esim. toiminnan tahdonalaisuus tai sen kontrollointi (ks. tarkemmin Dufva et al. 1996: 22–23). Saatua tietoa voidaan toivottavasti myös soveltaa: vieraan kielen ja äidinkielen opetuksen integroinnin tärkeydestä on muistutettu säännöllisin väliajoin. Ehkä kyselyn tulokset ovat hyödynnettävissä opiskelijoiden kielitietoisuuden kohottamiseksi, ei pelkästään erojen vaan myös yhtäläisyyksien etsimiseen.

Hypoteesini olivat varsin väljiä ja perustuvat opiskelijoiden harjoitustöissään esittämiin näkemyksiin: oletin että suomen kielen opiskelijat korostaisivat äidinkielen yhteyttä kansalliseen identiteettiin, vieraiden kielten opiskelijat puolestaan kielellistä kommunikointia, kielen välinearvoa interaktiossa. Kuvittelin suomen opiskelijoiden olevan kielioppi- ja rakennekeskeisiä, vieraiden kielten opiskelijoiden pikemminkin kiinnostuneita kielenkäytöstä: miten parhaalla mahdollisella tavalla luotaisiin kosketus uuteen kulttuuriin ja uusiin ihmisiin.

Opiskelijoiden vastaukset on käsitelty siten, että samansisältöiset vastaukset on koottu yhden aineistosta poimitun "prototyyppisen" vastauksen alle. Tällöin eivät yksittäisten vastausten kaikki vivahteet pääse esille, mutta tarkoitus on pikemminkin keskittyä trendeihin kuin detaljien selvittämiseen. Tärkeimpinä pitämistäni kysymyksistä tulokset on taulukoitu.

3 ÄIDINKIELEN MERKITYS JA TULEVAISUUS

Ensimmäinen kysymys kohdistui äidinkielen merkitykseen ja sen tulevaisuuteen. Miksi äidinkieli on kullekin vastaajalle tärkeää, millaiset ovat suomen kielen selviytymismahdollisuudet yhdentyvässä Euroopassa, ja mitkä seikat puoltaisivat tai vastustaisivat suomen säilymistä? Taulukossa 1 on esitetty opiskelijoiden suhde äidinkieleensä. Prosenttiluvut ovat mukana helpottamassa kahden erikokoisen ryhmän välisen ero havaitsemista.

TAULUKKO 1. Äidinkielen merkitys

SUHTAUTUMISEN TAPOJA	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Ajatusten ilmaisun väline	13/61,9 %	4/25,0 %
Kansallinen identiteetti	6/28,6 %	6/37,5 %
Kommunikaatioväline	7/33,3 %	4/25,0 %
Oma, rakkain, rikkain kieli	1/4,8 %	3/18,7 %
Harvinaisen kielen arvokkuus	-	2/12,5 %
Vähän hyötyä kansainvälisesti	1/4,8 %	-

Itseilmaisun tärkeyden korostuminen ei ole yllättävää: suurin osa uusista opiskelijoista vastasi suomen kielen laitoksen tekemässä kyselyssä aineenvalintansa taustalla olleen tarve kirjoittaa, eli lähinnä itseilmaisu. Oletusteni vastaisesti kansallinen identiteetti ei olekaan erityisesti suomen opiskelijoiden esille tuoma äidinkielen "merkitys". Kiintoisaa olisi tietää, onko tyypillisesti suomalaista se, että kieli yhteisöllisen toiminnan ja osallistumisen välineenä tulee niin harvoin mieleen; vieraiden kielten opiskelijoista vain neljännes pitää maininnan arvoisena kielen käyttöä kommunikointiin. Vai onko kyseessä ylipäänsä puhutun kielen aliarvostus? Erityisesti vieraiden kielten opiskelijat korostavat äidinkielen rikkautta ja kalleutta. Ovatko tämäntyyppiset arvot itsestäänselvyyksiä suomen opiskelijoille, joten niitä ei kannata edes mainita? Ilman opiskelijoiden haastattelua tämäntapaiset väittämät jäävät vain oletuksiksi.

Suomen kielen tulevaisuus opiskelijoiden mielissä näyttää seuraavan kaltaiselta:

TAULUKKO 2. Suomen kielen tulevaisuus yhdentyvässä Euroopassa

SUHTAUTUMISEN TAPOJA	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Ei katoa	9/42,8 %	9/56,2 %
Toivoo säilyvän	4/19,0 %	4/35,0 %
Vaalittava ja puolustettava	5/23,8 %	1/6,2 %
Tulevaisuus arveluttava	2/9,5 %	1/6,2 %
Ei kovin merkittävä asema	-	2/12,5 %
Kiinnostus suomeen kasvaa	-	1/6,2 %

Onko hälyttävää vai realistista, kun vain noin puolet nuorista ihmisistä uskoo äidinkielensä hengissä pysymiseen? Suomen kielen opiskelijoilla näyttäisi olevan hiukkasen enemmän halua tehdä asian eteen jotain. Toisaalta joku vieraiden kielen opiskelijoista uskoo jopa kieleemme kohdistuvan kiinnostuksen kasvavan; suomen kielen harrastus onkin hiukkasen lisääntynyt maailmalla.

Eräistä opiskelijoiden kirjoittamista esseistä[2] ilmenee hyvin samantapaisia näkemyksiä äidinkielestä. Vieraiden kielten (yli)arvostusta pidetään jonkinasteisena uhkana äidinkielelle, ja vieraskielisten sanojen lisääntyminen herättää ärtymystä. Toisaalta uusiutumalla ja joustamalla suomen kielen uskotaan säilyttävän elinvoimansa.

Vaikka suomen kielen säilymiseen ei aivan sataprosenttisesti uskotakaan, opiskelijat löytävät useita erilaisia perusteita sen säilymisen tärkeydelle (taulukko 3).

Suomen opiskelijat eivät erityisesti korosta kansallisen identiteetin säilymistä äidinkielen merkityksenä, mutta se on heidän mielestään ensisijainen syy siihen, miksi suomen tulisi säilyä. Kahden, kolmen valtakielen maailmaa pidetään "kamalana paikkana", ja kielten moninaisuus nähdään rikkautena. Kielemme harvinaisuus on sekin itseisarvo. Äidinkieli on myös ensisijaisin viestintäväline. Kulttuurin ja kielen välinen yhteys oletetaan nähtävästi kiinteäksi, koska kulttuurin säilyminen on yksi kielen säilyttämisen puolesta käytetyistä argumenteista.

---

[2] Paula Sajavaara (JY) luovutti ystävällisesti käyttööni OKL:n opiskelijoiden kirjoittamia esseitä, joissa nämä pohtivat mm. äidinkielen merkitystä, sen arvostusta ja suojelun tarvetta.

TAULUKKO 3. Suomen kielen säilymisen puolesta.

PERUSTELUT	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Kansallisen identiteetin säilyminen	11/52,3 %	4/25,0 %
Monikielisyys monipuolisuutta	5/23,8 %	4/25,0 %
Harvinaisen kielen arvo	3/14,3 %	3/18,7 %
Kulttuurin säilyminen	3/14,3 %	2/12,5 %
Ensisijainen viestintäväline	2/9,5 %	2/12,5 %
Äidinkielenopettajien tarpeellisuus	1/4,8 %	-
Historiallisesti tärkeä: kollektiivitajunta	-	1/6,2 %
Tunnetason ilmaisu	-	1/6,2 %

Kun opiskelijoilta kyselyssä tiedusteltiin, miten mahdollisena he pitävät englannin aseman vakiintumista maamme "kolmanneksi" kotimaiseksi kieleksi, olivat vastaukset aika torjuvia. Neljällä vieraiden kielten opiskelijalla ei ole mitään sitä vastaan, jos englanti olisi kolmas virallinen kieli; heidän mielestään siitä olisi etua. Yksi suomen kielen opiskelija arvelee, että ehkä tällainen ratkaisu voisi olla mahdollinen joskus tulevaisuudessa. Yleishyödyllisyys puhuisi englannin vahvan aseman puolesta. Koko ideaa englannin virallistamisesta kolmanneksi kieleksi pidetään jopa huonona vitsinä, se ei ole tarpeellista, ei ainakaan virallisesti. Käytännössä virallistamisesta tulisi ongelmia ja myös Ranskan vahvaan asemaan EU:ssa viitataan – miksi nimenomaan Englanti? Kansan yhtenäisyys kärsisi vielä enemmän kuin ennen useista kielistä. Pahoja puolia olisivat myös seuraavat: ruotsia osattaisiin entistä huonommin, ja suomen asema heikkenisi. Ainakin yksi kieli pitäisi osata kunnolla, joten englannin aseman vahvistamiseen ei ole syytä.

Opiskelijoiden osittaisen huolen suomen kielen säilymisestä jakavat myös tutkijat (Kirstinä 1997: 4–5; Nuolijärvi 1997: 169). He tähdentävät sitä, ettei suomen suosiminen saa rajoittua vain arkisiin tilanteisiin, muuten sen asema on vaarassa. Kielen käyttöalan laajuus on kielen säilymiselle ensiarvoisen tärkeää. Lehtosen mukaan (1997: 5) oman kielen merkityksen esilläpito ei ole hyökkäys vieraan kielen opetusta vastaan vaan muistutus siitä, että myös vapaaehtoisesti – ilman ulkopuolista uhkaa – voimme vaikuttaa kansalliskielten vähittäiseen katoamiseen. Lehtonen viittaa professori Wiikin – tosin ristiriitaisen vastaanoton saaneisiin – tutkimuksiin (1996 ja 1997), joiden mukaan näin on aikaisemminkin käynyt: osa pohjoisen asukkaista vaihtoi alkuperäisen kielensä parempana pitämäänsä indoeurooppalaiseen kieleen.

4 ÄIDINKIELEN SISÄLTÖ

Yksi kiinnostava näkökulma äidinkieleen on se, millaisia elementtejä siihen sisältyy. Millaisten ulottuvuuksien hahmotetaan kuuluvan äidinkieleen? Opiskelijoilta kysyttiin, millä tavalla he luonnehtisivat käsitteen *äidinkieli* sisältöä, mitä osa-alueita on löydettävissä. Yllättävän monelle tähän kysymykseen vastaaminen oli hankalaa, minkä he ilmoittivat vastauspapereissaan. Vastausten laatu on nähtävissä taulukossa 4.

TAULUKKO 4. *Äidinkieli*-käsitteen sisältö

ÄIDINKIELI-KÄSITTEEN SISÄLTÖ	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Eri variantit (kirja- ja puhekieli, murteet, slangi jne.)	3/14,2 %	12/75,0 %
Kirjoitettu ja suullinen perinne	12/57,1 %	2/12,5 %
Kielioppi	9/42,8 %	4/25,0 %
Kielen historia	6/28,6 %	5/31,2 %
Sanasto	3/14,2 %	3/18,7 %
Kulttuuri	3/14,2 %	1/6,2 %
Ympäristön hahmottamisen väline	2/9,5 %	1/6,2 %
Viestintä	2/9,5 %	-
Kielenhuolto	1/4,8 %	-
Kirjoittamistavat ja -tyylit	-	1/6,2 %

Kokemuksia kielestä siis on, mutta miten ne on abstrahoitavissa osa-alueiksi? Heijastaako taulukko 4 kokemuksia kielestä vai äidinkielenopetuksesta? Kyseisestä taulukosta on nähtävissä joitakin kiinnostavia seikkoja: suomen opiskelijat keskittävät huomionsa yleisesti vain suulliseen ja kirjoitettuun perimään ja kielioppiin – onko kielioppi kuin kertomataulu, joka vain kuuluu hallita? Vieraiden kielten opiskelijat ovat eriytyneemmän kielikäsityksen takana: moninaisuus tulee ensinnä mieleen. Kovin selvästi ei ole nähtävissä täysin yksipuolista näkemystä kielestä vain kirjoitettuna kielenä.

Auli Hakulinen (Virke 1993: 10–11), toteaa että ikävuosien 7 ja 17 välillä äidinkielestä on jo kertynyt monenlaista tietoa. Samoin nuoret tietävät eri kielten puhujista ja asenteista eri kieliin ja erikielisiin; kokemusta on jo saatu myös kielen, kielenkäytön ja vallan suhteista. Oma kielimuoto on voinut kohdata väheksyntää. Yleisemminkin tiedetään suomen monenkirjavuudesta ja varianttien erilaisesta arvostuksesta. Kielen avulla on opittu selviytymään monimutkaisessa yhteiskunnassa. Selvinnyt on jo ehkä sekin, miten tytön ja pojan on syytä ilmaista itseään tai milloin ylipäänsä kannattaa puhua.

Yliopistonopettajaa tietysti kiinnostaa se, millaisia odotuksia opiskelijoilla on oppiaineesta saatavan tiedon laadusta. Tähän kysymykseen tulleita vastauksia oli vaikea niputtaa suuriksi kokonaisuuksiksi, ja useimmat opiskelijat nimesivät monia ulottuvuuksia. Kaikkein pienitaajuisimmat vastaukset on jätetty taulukosta pois (ks. taulukko 5).

TAULUKKO 5. Opiskeltavasta kielestä odotetun tiedon laatu

OPISKELTAVASTA KIELESTÄ ODOTETUN TIEDON LAATU	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Kielen kehitys ja historia	9/42,8 %	5/31,3 %
Yleishyödyllistä tietoa/kaikki näkökulmat	5/23,8 %	3/18,7 %
Kielen rakenne	3/14,3 %	4/25,0 %
Kielioppi	3/14,3 %	2/12,5 %
Korrekti kirjallinen ja suullinen käyttö	4/19,0 %	1/6,2 %
Kulttuuri	-	4/25,0 %
Käyttötavat	2/9,5 %	1/6,2 %
Murteet	2/9,5 %	1/6,2 %
Syventävää tietoa	2/9,5 %	1/6,2 %

Kieli on monelle sen kehitystä ja historiaa. Yllättävän niukasti ollaan kiinnostuneita nykyhetkestä, käytöstä yms. Suomen opiskelijat erityisesti tuntuvat katselevan taaksepäin. Tosin neljännes heistä haluaa tutustua "kaikkiin mahdollisiin" näkökulmiin. Kulttuurin ja kielen kiinteän yhteyden merkitystä korostaa neljännes vieraiden kielten opiskelijoista. Tämä on tietysti ymmärrettävää, koska heidän on kielen ohessa tutustuttava myös kohdemaan kulttuuriin, kun taas suomen opiskelijat pysyvät lähinnä lähtökulttuurissaan tutustuen vain jonkin verran Viroon, Unkariin ja muiden sukukielten puhujien kulttuureihin.

Muina toivotun tiedon alueina mainitaan seuraavat: kielen akateeminen käyttö, puhevalmius, nykypäivä, kirjallisuus, sanasto, kielen ja kulttuurin suhde, opetus, vankka asiantuntemus. Yksi turhautunut suomen kielen opiskelija toteaa opiskeltavan aineen sisältävän "turhaa nippelitietoa".

5 ÄIDINKIELI JA VIERAS KIELI

Sekä suomen kielen että vieraiden kielten opiskelijat pitävät kielten opiskelua yleensä myönteisenä kokemuksena. Vähäisenä poikkeuksena on lievästi varauksellinen suhde ruotsiin: muutaman suomen kielen ja vieraiden kielten opiskelijan asennoituminen siihen on kielteistä. Edellisten lisäksi viisi suomen opiskelijaa ilmoittaa suhtautuvansa kielteisesti nimenomaan ruotsin pakollisuuteen. Paitsi eurooppalaisia kieliä haluttaisiin oppia myös kiinaa, japani ja arabiaa. Kysymykseen kielitaidon merkityksestä ei juuri tullut

vastauksia. Jotkut mainitsevat, että on rikasta kommunikoida ulkomaalaisten kanssa. Kielitaitoa pidetään pääomana tai muuten hyödyllisenä – kielten opiskelu ylipäänsä palkitsee.

Miten sitten äidinkieli ja vieras nivoutuvat toisiinsa? Uskotaanko äidinkielen haittaavan vai hyödyttävän vieraan kielen opiskelua? Taulukosta 6 näkyvät opiskelijan myönteistä vaikutusta korostavat mielipiteet:

TAULUKKO 6. Äidinkielen merkitys vieraan kielen opiskelussa

ÄIDINKIELEN MERKITYS	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Perusta ja apuväline	15/71,4%	10/62,5 %
Vaikeuttaa vieraiden kielten oppimista	8/38,1 %	6/37,5 %
Vertailu hyödyllistä	1/4,8 %	2/12,5 %
Äidinkielen viestintäkyky avuksi	-	3/18,7 %
Muu äidinkieli olisi helpottanut enemmän	1/4,8 %	1/6,2 %
Yleinen kiinnostus kielestä auttaa	1/4,8 %	-

Vastaajat ovat pohdiskelleet äidinkielen merkitystä varsin monipuolisesti. Heidän mukaansa selvä käsitys oman kielen typologisesta rakenteesta auttaa vieraan kielen opiskelussa. Interferenssi tuntuu häiritsevän yli kolmannesta suomen ja vieraan kielen opiskelijoista. Muutama toivoi äidinkielekseen jotain indoeurooppalaista kieltä: "Jos äidinkieleni olisi ruotsi, oppisin englannin helpommin".

Niin strukturaaliset kuin semanttisetkin suhteet äidin- ja vieraan kielen välillä ovat pitkähkön epäsuosiossa olon jälkeen jälleen soveliaita tutkimuksen kohteita. Widdowson (1992: 107) toteaa seuraavasti:

> A pedagogy of language study along these lines would be concerned with comparisons: and it would in effect bring contrastive analysis out of exile and establish it as a methodological principle.

Näin ollen tutkijatkin ovat vakuuttuneita siitä, että transferilla on merkitystä kielen oppimisessa.

Äidinkielen positiivisuus ja tärkeys ilmenee monista vastauksista. Kyselyssä haluttiin kuitenkin selvittää tarkemmin, miten käytetty kieli vaikuttaa kommunikaatioon ja sen sujuvuuteen. Taulukossa 7 on kirjattu useimmin mainittuja äidin- ja vieraskielisen viestinnän välisiä eroja:

TAULUKKO 7. Viestintä äidinkielellä ja vieraalla kielellä

VIESTINTÄ ÄIDINKIELELLÄ JA VIERAALLA KIELELLÄ	SUOMEN OPISKELIJAT abs./%	VIERAIDEN KIELTEN OPISKELIJAT abs./%
Äidinkielen vivahteikkuus ja monipuolisuus	6/28,6 %	3/18,7 %
Äidinkielen sanasto laajempi	6/28,6 %	1/6,2 %
Vieraalla kielellä tarkkaa miettimistä	2/9,5 %	4/25,0 %
Vieraalla kielellä sujuvuuden puute	2/9,5 %	2/12,5 %
Tarkoitus vieraalla kielellä ei mene perille	2/9,5 %	2/12,5 %
Vieraskielisen viestinnän hitaus	4/19,0 %	-
Äidinkielellä ilmaistun tarkkuus suurempi	1/4,8 %	2/12,5 %
Vieras kieli vaatii energiaa	3/14,3 %	-
Äidinkielellä itseluottamus suurempi	-	3/18,7 %
Vieraskielisen tilanteen epäluontevuus	2/9,5 %	1/6,2 %
Nonverbaalinen korostuu vieraalla kielellä	2/9,5 %	-
Nonverbaalinen korostuu äidinkielellä	-	1/6 %

Korostetusti ovat esillä laadulliset ominaisuudet; varsinkin Suomen kielen opiskelijat ovat vakuuttuneita äidinkielisen viestinnän paremmuudesta. Se on "maailman kaunein kieli", eikä millään muulla kielellä voi samalla tavalla leikkiä kuin äidinkielellä. Myös Isoherranen (1995: 60) on havainnut Elämää kielen kanssa -aineistosta, että äidinkieleen suhtautuminen saattaa olla hyvinkin emotionaalista.

Huomiota kiinnitetään myös sanotun ymmärrettävyyteen: vieraskielisen sanoman perillemenon takaamiseksi vaaditaan enemmän suunnittelua. Vastaamatta jää kysymys, onko esim. huomautus viestintätilanteiden epäluontevuudesta suora viesti opettajille: tehtävät eivät pohjaa autenttiseen materiaaliin eivätkä ole aitojen viestintätarpeiden suuntaisia tai vähäinen puheen harjoittelu ei anna riittävää itseluottamusta.

Yksittäisinä mielipiteinä tuodaan lisäksi esille seuraavia seikkoja: Äidinkielellä tuotetaan haluttu muoto, vieras kieli on aina kompromissi. Pyrkimys korrektiuteen vieraalla kielellä on tyypillistä, kirjoittaminen on tuskaa. Jännitys haittaa vieraskielistä kommunikointia, kun taas spontaanius on luonteenomaista viestinnälle äidinkielellä. Tunteiden ilmaisu samoin kuin kohteliaisuussääntöjen noudattaminen on helpompaa suomeksi.

Dufva et al. (1996: 70) toteavat, ettei heidän tutkimuksensa koehenkilöillä ollut paljoa sanottavaa äidinkielellä puhumisesta, joskin heidän kysymyksenasettelunsa oli toinen. Näiden kertomasta ilmeni, että äidinkielen prosessointia on vaikea lähestyä. Tässä kyselyssä äidinkielen prosessoinnin kuvaaminen ei näytä tuottavan hankaluuksia. Silti ylipäänsä aika harva – neljä (19 %) suomen opiskelijaa ja kuusi (37,5 %) vieraiden kielten opiskelijaa luokittaa itsensä tietoiseksi kielenkäyttäjäksi. Tietoisuuden ilmentymänä

vastaajat pitävät ennen kaikkea sitä, että kiinnitetään huomiota virheisiin – omiin ja toisten.

Kielestä kiinnostuneet ovat yleensä uteliaita äidinkielen ja vieraan kielen kielioppien välisestä suhteesta. Tätä uteliaisuutta pitäisi kehittää: spontaanisuutta pitäisi ohjata näyttämällä, miten suhdetta voisi lähestyä esim. erojen ja yhtäläisyyksien erilaisia ulottuvuuksia pohdiskellen. Nimenomaan kielenopetuksen taustaedellytystä, jonkinasteista samuutta, ei välttämättä muisteta mainita, vaikka transferin merkitys myönnetäänkin. Vasta havaittu yhtäläisyys äidin- ja vieraan kielen välillä synnyttää mahdollisuuden sijoittaa äidinkielelle tyypillinen elementti vieraaseen kieleen. Siirto saattaa johtaa virheellisen tulokseen, mutta samankaltaisuus voi monesti helpottaa kokonaisuuden hahmottamista – positiivisen transferin ulottuvuudet unohdetaan liian usein. (Ringbom 1987: 58–61; James 1996: 144.)

6 OPETTAJILLE HAASTETTA

Oppijan autonomisuuden kannattajat korostavat, että kielen rakenteiden hahmottaminen esim. analogioiden kautta, kielen käyttötilanteiden kirjon tarkkailu, kulttuurienvälisen viestinnän saloihin perehtyminen, ylipäänsä kielen monipuolinen ja tietoinen havainnointi ovat omiaan kehittämään kielitaitoa ja -tajua ja luomaan kokemuksellisen suhteen opittavaan ainekseen. Siten tietoisen oppijan kasvattaminen lienee jokaisen, niin äidin- kuin vieraankin kielen, opettajan tavoite.

Tehty kysely paljastaa vasta opintojaan aloittelevien tietoisuuden tasosta joitakin yleisiä suuntauksia. Kiinnostavalla tavalla – odotustenvastaisestikin – korostuvat seuraavat asiat:

1) **rakenteelliset seikat:** kielitieto on kielioppi- ja rakennekeskeistä, toisaalta variaatiosta ollaan kiinnostuneita (yleispuhekieli, kirjakieli, murteet, slangi);
2) **yksilön ilmaisua korostavat seikat:** varsinkin suomen kielen opiskelijoiden mielestä on keskeistä omien ajatusten ilmaus, mainintojen perusteella jopa tärkeämpää kuin kommunikointi;
3) **kansalliset arvot:** vieraita kieliä pidetään tarpeellisena välineenä kansanvälisyydessä, mutta pienten kielten eloonjäämisen tärkeyttä korostetaan.

Erot suomen ja vieraiden kielten opiskelijoiden välillä eivät ole kovinkaan ilmeisiä. Vieraiden kielten opiskelijat eivät väheksy kansallista identiteettiä sen enempää kuin suomen opiskelijat. Vieraiden kielten opiskelijat eivät myöskään ole erityisen suuntautuneita kielenkäyttöön ja sen mahdollisiin ongelmiin. Esittämäni oletukset eivät siten juuri toteudu. Kuitenkin on muistettava vastaajien vähäisyys, eikä tuloksia voida yleistää.

Aineiston kerääminen pelkästään kysymyslomakkeen avulla osoittautuu joiltakin osin metodisesti puutteelliseksi ratkaisuksi. Monesti vastaukset

ovat hyvin lyhyitä ja toteavia, eivätkä opiskelijat perustele kantaansa läheskään aina. Siten esim. haastattelemalla olisi mitä todennäköisimmin saatavissa tarkennuksia yksityiskohtiin. Siitä huolimatta tulokset antavat tarpeellista informaatiota niin äidinkielen kuin vieraan kielen opettajallekin.

Kyselyn perusteella on nähtävissä, että opiskelijoilla on varsin yksityiskohtaisia näkemyksiä äidinkielestä ja vieraasta kielestä, niillä kommunikoinnista sekä niiden välisestä vuorovaikutuksesta. James (1996: 138) korostaakin, ettei äidin- tai vieraan kielen opettajan tehtävän pitäisikään olla pelkästään valmiin tiedon jako, vaan hän työstää ja jalostaa sekä selventää sitä tietoa ja niitä intuitioita, joita oppijoilla on jo entuudestaan. Vaikka äidinkielen ja vieraan kielen opetuksessa ja opettamisessa on paljon yhteisiä piirteitä, ei ole todisteita siitä, että opettajat hyödyntäisivät kielten samankaltaisuuksia kovinkaan systemaattisella tavalla. Yhtenä syynä tähän saattaa olla se, että äidinkielen opetuksessa huomio kohdistetaan melko varhaisesta vaiheesta lähtien teksteihin kokonaisuuksina, kun taas vieraan kielen alkeisopetuksen lähtökohtana ovat usein lauseet ja sitäkin pienemmät yksiköt, esim. äänteet. Kuitenkin kehittämällä yleistä tietoisuutta kielestä olisi kenties mahdollista täyttää sitä tyhjää tilaa, joka jää äidin- ja vieraan kielen välille.

Kieltenväliset etäisyydet tuntuvat joissakin konteksteissa suurilta, joissakin taas pieniltä. Isoherrasenkin (1996: 61) tekemissä haastatteluissa tuli esille näkemys siitä, että suomea ei pidetty tietyssä kontekstissa – esim. rockmusiikista keskusteltaessa – tarkoituksenmukaisena ilmaisun välineenä: äidinkielen ei katsottu kykenevän kuvastamaan kohdekielistä kulttuuria. Voidaankin kysyä, välittäisivätkö käännökset *cowboy* ‣ *lehmipoika* tai *pop corn* ‣ *paukkumaissi* mitään alkuperäisestä merkityksestä. Tällaisten kulttuurisidonnaisuuksien ymmärtämisessä kaksikielisten tai pitkälle edenneiden oppijoiden havainnot tarjoavat arvokasta apua.

Odlin (1996: 176) huomauttaa, että vaikka lingvistit ja kieltenopettajat ovat kirjoittaneet vertailevia kuvauksia vuosisatoja, vasta 20 viime vuoden aikana havainnoinnin ja tiedostamisen huomioonottoa on pidetty relevanttina kontrastiivisessa analyysissa. Jos ajattelemme tietoisuuden lisäämistä vieraan kielen opetuksen näkökulmasta, on tärkeä muistaa, että paitsi erillistä metakognitiivista tietoa äidinkielestä ja vieraasta kielestä tarvitaan tietoa myös kahden kielen välisistä suhteista. Äidinkielisten mallien siirtyminen ei ole automaattista, ja olisikin selvitettävä, miten transfer olisi positiivisesti hyödynnettävissä ja miten interferenssin vaikutus minimoitavissa. Nythän kyselyynkin vastanneista kolmannes korostaa haittavaikutuksia – positiivisesta transferista ei juuri rakenne- yms. tasolla ole puhetta, vaikka äidinkielen tärkeys apuvälineenä oivalletaankin.

Jos oppijoista[3] tuntuu, että tiettyjen asioiden oppiminen on helpompaa kuin joidenkin muiden, voitaisiin tätä tietoa hyödyntää ja kehittää hyödyllisiä pedagogisia menettelytapoja, jotka auttavat aluksi oppijaa tiedostamaan helpoimmin havaittavat kieltenväliset kontrastit. Vasta tämän jälkeen olisi mahdollista kiinnittää erityishuomiota vaikeampiin kontrasteihin. Myöskään kulttuurista ulottuvuutta ei saisi unohtaa tietoisuuden määrää lisättäessä, sillä usein kielenulkoiset muuttujat, esim. luokan jakama "pakkoruotsi"-asenne, saattavat säädellä suhtautumista kieleen luoden turhia esteitä oppimiselle. (Ks. myös Odlin 1996: 176–177.)

Käytännön tasolla on ratkaistava, lähteäkö tutusta eli korostaako lähtö- ja kohdekielen samankaltaisuutta vai priorisoidako vastakohtaisuus. Jos ensimmäiseksi osoitetaan yhtäläisyydet, annetaanko oppijalle väärä käsitys samuudesta? Virheellisen käsityksen syntymisen ehkäisee kuitenkin se, että jo nopeakin kieltenvälinen vertailu osoittaa, että kahden kielen yhtäläisyys saattaa olla melko vähäistä – varsinkin jos oppijan äidinkieli on suomi. Toisaalta huomion kiinnittäminen perusluonteisiin kontrasteihin jo varhaisessa vaiheessa lisännee motivaatiota ja luonee älyllisiä haasteita. Luonteva tapa lähestyä sinänsä uutta piirrettä on sen selittäminen tutun avulla: suomen sijajärjestelmän hallitsevalle englannin genetiivin *-s* on vain omistuksen osoittamisen uudenlainen toteuma. Tärkeintä on, että vertailu on yksi luokkahuoneen jokapäiväisistä toiminnoista, ei pelkästään opettajan merkintä virheellisestä ratkaisusta. (Käsitteen **virhe** määriteltävyydestä ks. Dufva et al. 1996: 83–84.)

Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden kieli- ja kulttuuritietoisuutta voisi kasvattaa; heidät olisi hyvä saada pohtimaan kielen tarjoamia erilaisia mahdollisuuksia niin äidin- kuin vieraskielisessä viestinnässä. Ihanne olisi, että tietoisella oppijalla olisi hallussaan kulttuurienvälisen kommunikaation repertoaari. Tietoisen ihmisen toivoisi mukautuvan uusiin tilanteisiin ja monentyyppisiin ihmisiin vaivattomasti. Hyvällä itsetuntemuksella ja vahvalla identiteetillä varustetulla oppijalla on edellytykset pitää arvossa oman kulttuuriaan ja sen arvoja kieltämättä muiden arvojen ja ratkaisujen mielekkyyttä.

Kirjallisuus

Dufva, H. & M. Lähteenmäki & S. Isoherranen 1996. *Elämää kielen kanssa. Arkikäsityksiä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta.* Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Hakulinen, A. 1993. Mitä ihminen äidinkielestään tietää? *Virke* 1, 10–14.

[3] Maallikkotiedon tärkeyttä ja käyttökelpoisuutta ovat korostaneet myös Kalaja 1995: 68 ja Dufva et al. 1996: 82.

Isoherranen, S. 1995. Kieli ja minä: Kielen merkitys yksilölle. Teoksessa P. Muikku-Werner & K. Julkunen (toim.) *Kielten väliset kontaktit*. AFinLAn vuosikirja 1995. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja no. 53, 55–64.

James, C. 1996. A cross-linguistic approach to language awareness. *Language Awareness*. 5 (3 & 4), 138–148.

James, C. & P. Garrett (toim.) 1991. *Language awareness in the classroom*. London: Longman.

Kalaja, P. 1994. Vieraiden kielten oppijoiden käsitykset kielenoppimisesta: Vaihtoehtoista määrittelyä ja tutkimusta. *FINLANCE* 14, 50–66.

Kalaja, P. 1995. Vieraiden kielten oppijoiden metakognitiivinen tieto, mitä se oikeastaan on? Teoksessa P. Muikku-Werner & K. Julkunen (toim.) *Kielten väliset kontaktit*. AFinLAn vuosikirja 1995. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja no. 53, 65–75.

Kirstinä, L. 1997. Suomalaisen kulttuurin ydintä. *Virke* 3/97, 4–5.

Lehtonen, J. 1997. *'Mera än ord' - nordiska språk och kulturer i den europeiska dialogen*. Painossa. Nordiska Ministerrådet.

Lähteenmäki, M. 1995. Arkikäsitykset ja kielenteoriat. Teoksessa P. Muikku-Werner & K. Julkunen (toim.) *Kielten väliset kontaktit*. AFinLAn vuosikirja 1995. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja no. 53, 91–100.

Nuolijärvi, P. 1997. Suunvuoro. *Virittäjä* 2/1997, 169.

Odlin, T. 1996. On the recognition of transfer errors. *Language Awareness*. 5 (3 & 4), 166 –178.

Ringbom, H. 1987. *The role of the first language in foreign language learning*. Clevedon: Multilingual Matters.

Rutherford, W.E. & M. Sharwood Smith 1985. Consciousness-raising and universal grammar. *Applied Linguistics* 6 (3), 274–283.

Tunmer, W.E. & M.E. Byhill 1984. Metalinguistic awareness and bilingualism. Teoksessa W.E. Tunmer, C Pratt & M.L. Herriman (toim.) *Metalinguistic awareness in children*. Berlin: Springer Verlag.

Wenden, A. 1987. Metacognition: An expanded view of the cognitive abilities of L2 learners. *Language Learning* 37, 573–597.

Widdowson, H.G. 1992. Language study and language learning. Teoksessa A. van Essen & E.I. Burkart (toim.) *Homage to W.R. Lee: Essays in English as a foreign language*. Dordrecht: Foris, 103–111.

Wiik, Kalevi 1996. Kuinka Suomen kansa syntyi? Teoksessa P. Alkio et al. (toim.) *Väestöliiton Väestöntutkimuksen 50-vuotisjuhlaseminaarin esitelmät*. Helsinki: Väestöliitto, 21–30.

Wiik, Kalevi 1997. On the Baltic Sea phonetic area. Teoksessa I. Lehiste & J. Ross (toim.) *Estonian Prosody*. Papers from a symposium. Institute of Estonian Language, 235–250.